

10. The Compliance Gap BSA global software survey. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://globalstudy.bsa.org/2013/downloads/studies/2013_globalsurvey_study_en.pdf.

Анотація. В статті розглянуті питання визначення, виділення та оцінки факторів, що впливають на податкові надходження до бюджету від суб'єктів промисловості програмної продукції. Виділено фактори, що впливають на результативні показники вказаних суб'єктів, встановлено характер, силу та частку їх впливу для забезпечення ефективності управління податковим навантаженням у цій сфері.

Ключові слова: податкове регулювання, податкові надходження, суб'єкти промисловості програмної продукції, тіньова економіка, підприємництво.

Summary. The article considers the issues of definition, selection and evaluation of factors influencing tax revenues from the subjects of industry software products. The factors that have influence on the performance indicators of these entities, the nature, strength and share their impact to ensure the effectiveness of tax administration in this area.

Key words: tax regulation, tax revenue, subjects of software product industry, shadow economy, entrepreneurship.

УДК 330.322.01

Козьмук Н.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Львівського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи*

Kozmuk N.I.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance and Economic Security
Lviv Educational and Scientific Institute
Banking University*

ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

FEATURES THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS BANKING INVESTMENT LENDING SME

Анотація. У роботі розглянуто особливості засад банківського інвестиційного кредитування малого і середнього бізнесу в сучасних умовах, підходи до визначення банківського інвестиційного кредитування, значення перерозподілу коштів в межах даного процесу. Крім того, автором окреслено специфіку інвестиційних відносин. Розглянуто спектр функцій інвестиційного кредитування.

Ключові слова: інвестиційне кредитування, кредит, розподіл коштів, законодавча база, малий та середній бізнес, процес відтворення, оборот капіталу.

Вступ та постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку України стоїть важливе завдання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, що потребує значних обсягів інвестицій на модернізацію виробничих комплексів та розвиток національної інфраструктури. Зважаючи на дефіцит державного бюджету України, незначні обсяги інвестування іноземного капіталу в економіку України через низький рівень державного та корпоративних міжнародних кредитних рейтингів, низькі темпи нарощування власного інвестиційного капіталу суб'єктів господарювання, основним джерелом інвестиційних ресурсів для підприємств стає банківське інвестиційне кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти банківського інвестиційного креди-

тування малого і середнього бізнесу розглянуто у працях вітчизняних науковців: О.І. Барановського, Т.А. Васильєвої, А.П. Вожжова, І.С. Гуцала, К.М. Д'яконова, В.В. Корнєєва, Г.В. Кравчук, С.В. Леонова, Б.Л. Луціва, Т.В. Майорової, А.А.Пересади, Б.І. Пшика, М.І. Савлука, В.М. Шелудько та ін. Незважаючи на численні наукові здобутки та накопичений практичний досвід щодо розвитку банківського інвестиційного кредитування, ряд загально методичних та прикладних питань залишається невирішеними остаточно. Це стосується, зокрема, визначення сутності банківського інвестиційного кредитування, класифікації його форм та видів, інструментарію управління його ризиками, його інституціонального та інфраструктурного забезпечення, формалізації впливу банківського інвестиційного кредитування на розвиток економіки та банківської системи тощо.

Метою статті є аналіз теоретико-методичних аспектів інвестиційного банківського кредитування малого і середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку української економіки існує потреба у перерозподілі фінансового та підприємницького капіталу. Малому та середньому бізнесу все частіше доводиться вирішувати проблему нестачі фінансових ресурсів, які потрібні для розвитку їх власної діяльності. В Україні недооцінювання значення інвестицій як ключової рушійної сили розвитку економіки призвело до падіння конкурентоспроможності українських товарів та структурних викривлень вітчизняної промисловості, перетворення України на сировинний придаток розвинутих країн та хронічного споживача високотехнологічних товарів, вироблених в інших країнах.

В економічній думці існують численні підходи до визначення банківського інвестиційного кредитування. Г.Р. Балаєнт визначає інвестиційне кредитування як комплекс заходів зі спрямування кредитних ресурсів на інвестиційні потреби позичальника, які спрямовані на розширене відтворення капіталу відповідно до принципів банківського кредитування. Тобто, кредит є інвестиційним ресурсом у випадку використання його для розширеного відтворення капіталу позичальника, а також для реконструкції, модернізації та технічного переозброєння основних фондів [1, с. 16].

З погляду Н.В. Попової, інвестиційне кредитування можна визначити як фінансування діяльності, направленої на придбання, створення, реконструкцію, модернізацію об'єктів, у результаті чого виникає потік доходів, які забезпечують повернення банківських коштів і оплату за користування ними відповідно до принципів кредитування [2, с. 14].

На думку Т.В. Майорової, а інвестиційне кредитування – це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин в інвестиційній сфері. Ці відносини характеризуються рухом вартості (позичкового капіталу) від кредитора до позичальника та в протилежному напрямку. Їх специфічною особливістю є те, що вони мають інвестиційний характер, а саме:

а) об'єктом такого кредитування виступає не позичальник, а його інвестиційні наміри (інвестиційний проект), отже у кредитора виникає необхідність в детальному аналізі техніко-економічного обґрунтування інвестиційних заходів, що кредитуються;

б) відсоток з інвестиційного кредиту не повинен перевищувати рівень доходності за інвестиціями;

в) строк інвестиційного кредиту залежить від строку окупності інвестицій, отже він може бути короткостроковим, середньостроковим та довгостроковим;

г) інвестиційна позичка може бути видана з пільговим терміном відшкодування (на строк реалізації інвестицій), впродовж якого сплачуються лише проценти за кредит, а основна сума боргу відшкодовується у наступні періоди часу [3, с. 50].

О.Г. Семенюта вважає, що специфічною особливістю інвестиційного кредиту виступає те, що він не може бути використаний як додатковий ресурс, якого не вистачає. Це є причиною того, що погашення даного кредиту може відхилитися від терміну окупності тільки за умови, якщо грошовий потік від даних інвестицій виявиться вищим, ніж передбачений у проекті. В іншому випадку кредит буде використовуватися як ресурс, якого не вистачає, і втратить властивості інвестиційного, тобто такого, який стимулює економічне зростання на мікро- та макро-рівні [4, с. 56].

Дані визначення не враховують того, що в сучасній економічній практиці об'єктом інвестиційного кредитування найчастіше є певні основні засоби, які не створюють додаткового потоку доходів та не є джерелом повернення кредиту. Тому інвестиційне кредитування варто визначити як запозичення кредитором позичальнику, на умовах строковості, платності, повернення, забезпеченості та цільового використання, визначеного кредитною угодою та обґрунтованого інвестиційним проектом, обсягу грошових коштів, які спрямовуються на придбання, реконструкцію, розширення або оновлення основних засобів позичальника.

Інвестиційному кредитуванню властивий широкий спектр функцій: загальних, тобто характерних для всіх видів кредиту, та спеціальних. Різноманітність наукових думок щодо ролі та сутності інвестиційного кредиту обумовлюють неоднозначність у визначенні його функцій.

Сучасні вчені-економісти дійшли певного консенсусу лише у визначенні перерозподільної функції кредиту, сутність якої полягає в перерозподілі матеріальних та грошових ресурсів, не змінюючи їх первинного права власності, між суб'єктами господарювання через кредит. Як зазначає М.І. Савлук, такий перерозподіл не є суто механічним явищем, а має велике економічне значення, а саме:

– кошти, вивільнені в одних ланках процесу відтворення, спрямовуються в інші ланки, що прискорює оборот капіталу, сприяє розширенню виробництва;

– вільні кошти через кредит спрямовують у ті ланки суспільного виробництва, на продукцію яких передбачається зростання попиту, а отже – одержання вищих прибутків;

– можливості для оновлення та модернізації виробничих потужностей, прогресивного коригування всієї структури виробництва, підвищення його ефективності [5, с. 142].

На думку М.І. Савлука, функція кредиту, що реалізується в грошовій сфері, полягає в тому, що кредит забезпечує найкращі передумови для ефективного регулювання обороту грошей в інтересах повного задоволення потреб економіки в платіжних засобах і підтримання достатньої для економічного розвитку стабільності грошей [5, с. 152].

Деякі науковці визнають також контрольну функцію кредиту, сутність якої полягає в забезпеченні контролю за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди. М.І. Савлук, досліджуючи дану функцію, трансформує її в контрольну-стимулюючу. Стимулююча складова даної функції реалізується шляхом визначення відповідних умов кредитування, що включаються в угоду, які самі по собі стимулюють економічну поведінку суб'єктів кредиту – як позичальників, так і кредиторів [5, с. 154].

Інноваційна функція реалізується через фінансування новітніх за формою і змістом проектів нематеріального характеру.

Отже, зміст та методологія класифікації функцій інвестиційного кредитування належить до найбільш дискусійних питань сучасної теорії кредиту, яке потребує подальшого теоретичного осмислення. У вітчизняній економічній літературі відсутня і єдина думка стосовно визначення механізму банківського інвестиційного кредитування.

Т.В. Майорова ототожнює механізм банківського інвестиційного кредитування з рядом організаційно-економічних прийомів видачі та погашення позичок. Сукупність цих прийомів як конкретних дій з організації кредитного процесу, його регулювання відповідно до принципів інвестиційного кредитування, визначається як механізм банківського інвестиційного кредитування [3, с. 49]. Дані

визначення не відображають всієї складності та багатоаспектності цього поняття, не розкривають повністю його фінансово-економічну сутність. Під механізмом банківського інвестиційного кредитування варто розуміти комплекс дій щодо залучення банком інвестиційних ресурсів та їхнього розміщення згідно нормам чинного законодавства, принципам і методам кредитування, обраним напрямкам кредитної політики, з одного боку, та ефективне управління портфелем діючих кредитних угод з метою гарантованого отримання заданого рівня прибутку та забезпечення своєчасного повернення кредиту, з іншого боку. Вибір певного механізму банківського інвестиційного кредитування залежить від статусу позичальника, цільового характеру та джерел погашення позички, строку та суми кредиту, виду забезпечення тощо.

Отже, при ухваленні остаточного рішення щодо здійснення інвестиційного кредитування важливе значення має встановлення кінцевої мети кредитування, терміну окупності та ступеня ризикованості даного проекту. Визначений комплекс особливостей обумовлює міру контролю кредитором за фінансовою та господарською діяльністю позичальника, реалізацією ним інвестиційного проекту. З урахуванням основних принципів кредитування визначено такі характерні особливості інвестиційного кредитування:

1. Комплексна оцінка банком поточної кредитоспроможності позичальника та даної величини в динаміці.

2. Визначення доцільності та ефективності кредитування інвестиційного проекту. Ефективність інвестиційних проектів оцінюється за низкою принципів [6, с. 147]:

– оцінка повернення інвестованого капіталу повинна здійснюватися на основі показника грошового потоку, який формується за рахунок сум чистого прибутку та амортизаційних відрахувань у процесі експлуатації інвестиційного проекту;

– обов'язкове приведення до теперішньої вартості інвестованого капіталу та сум грошового потоку;

– вибір диференційованої ставки відсотка (дисконтної ставки) у процесі дисконтування грошового потоку для різних інвестиційних проектів.

3. Наявність чітко розробленої кредитної політики та інших внутрішніх документів, координуючих дії персоналу банку щодо роботи з кредитними заявками та портфелем чинних кредитних угод; наявність спеціально підготовленого персоналу банку достатньої кваліфікації.

4. Наявність механізму виявлення, оцінки та управління ризиками інвестиційного кредитування.

5. Наявність механізму сегментації потенційних позичальників в залежності від розміру активів, галузі, досвіду співпраці з банком, спорідненості суб'єкта господарювання з банком або ж з іншими суб'єктами, які мають кредитну заборгованість, та визначення лімітів, обмежень, спеціальних умов кредитування для кожного сегмента.

Банківське інвестиційне кредитування за критерієм джерела погашення варто класифікувати на строкове та спеціалізоване.

Первинним джерелом погашення строкових інвестиційних кредитів, які надаються на реконструкцію, модернізацію, придбання та технічне переозброєння основних засобів позичальника, є грошовий потік, який утворюється внаслідок операційної діяльності позичальника, вторинним – ліквідна застава. У даному випадку об'єктом інвестиційного кредитування виступає саме позичальник, а не його інвестиційні наміри, тому ставка відсотку за таким кредитом залежить, в першу чергу, від вартості ресурсів для кредитора та заданого рівня маржі, а не від

рівня рентабельності інвестиційного проекту. Строк кредитування встановлюється в залежності від міри прийняття на себе ризиків установою-кредитором, тобто в залежності від характеру кредитної політики.

Спеціалізоване кредитування як метод банківського інвестиційного кредитування характерне тим, що основним джерелом погашення кредиту є грошовий потік, який генерує інвестиційний проект, а не основне виробництво підприємства. У відповідності з вимогами Базель 2, спеціалізоване кредитування відповідає наступним характеристикам:

– позичальником є організація, яка створюється спеціально для фінансування або експлуатації фізичних активів;

– позичальник володіє іншими невеликими матеріальними активами або не володіє ними взагалі та не веде іншої діяльності, таким чином, не має значної самостійної можливості виплати кредитної заборгованості, окрім доходів від фінансованих через механізм спеціалізованого інвестиційного кредитування активів;

– умови зобов'язання надають кредитору значний ступінь контролю над активами та доходами, які вони приносять.

В площині спеціалізованого кредитування автори вважають за необхідне виокремити:

1. Проектне кредитування – метод фінансування будівництва або придбання та монтажу обладнання, якому властиве погашення заборгованості за рахунок грошових потоків, генерованих від реалізації проекту, який фінансується;

2. Об'єктне кредитування – метод фінансування придбання фізичних активів (літаків, суден, автопарків, потягів), якому властиве погашення кредитної заборгованості за рахунок грошових потоків, генерованих певними активами, які були профінансовані або заставлені на користь кредитора. Основним джерелом таких грошових потоків можуть бути контракти оренди чи лізингу з однією або декількома третіми сторонами. У випадку кредитування підприємства, операційна діяльність якого дозволяє погашати заборгованість незалежно від доходу від закладених активів, вимога повинна бути класифікована як строкове інвестиційне кредитування.

3. Кредитування нерухомості та земельних ділянок, за якого перспективи погашення заборгованості та відшкодування ризиків залежать, в першу чергу, від грошових потоків, генерованих активами. Основним джерелом потоків виступають, як правило, лізингові або орендні платежі, продаж активу.

4. Кредити на придбання інших підприємницьких фірм.

Спеціалізоване кредитування у багатьох випадках здійснюється на консорціумній основі, з огляду на потребу в інвестиційних ресурсах для реалізації великих проектів і диверсифікації ризиків. Здійснення консорціумного кредитування регламентується Цивільним та Господарським кодексом тощо. За принципами формування банківського консорціуму виділяють [7, с. 130]:

– приватне (клубне) розміщення – банки-учасники визначені заздалегідь і є традиційними кредиторами або партнерами позичальника;

– відкрите (публічне) розміщення – учасником консорціуму може бути будь-який банк, що відповідає рамочним умовам консорціуму, та згодний із визначеними умовами кредитування.

Для позичальника процедура отримання банківського інвестиційного кредиту на консорціумній основі передбачає більш ускладнену підготовчу процедуру та більш детальне опрацювання всіх аспектів інвестиційного проекту. Найбільш прийнятним для підприємства в

таких умовах є делегування функцій попереднього погодження параметрів угоди на банк-організатор фінансування зі сплатою комісійної винагороди за надання організаторських та консультативних послуг, тому роль організатора консорціуму найбільш якісно може бути реалізована банком, який є стратегічним партнером підприємства. Як зазначають фахівці-практики, вибір банку-організатора для позичальника та входження в консорціум, організований банком, який професійно працює на ринку інвестиційного кредитування, для банків-учасників є основними складовими успішної співпраці [8, с. 254]. Крім того, для успішної практичної реалізації консорціумного кредитування, банк-організатор повинен максимально ретельно проробити загальну

схему взаємодії всіх учасників, для того, щоб запропонувати іншим банківським установам вже ґрунтовно опрацьований ринковий продукт.

Висновки. Таким чином, розвитку спеціалізованого, більш ризикованого для банків, аніж строкове інвестиційне кредитування, в Україні перешкоджають ряд факторів, серед яких основними є: недостатньо сприятливий інвестиційний клімат, відсутність економічної, політичної та ринкової стабільності, яка дозволяла б розраховувати на погашення заборгованості за рахунок майбутніх доходів від проекту, обмеженість ресурсів, які могли б бути використані для масштабного фінансування капіталомістких проектів, низька кваліфікація учасників спеціалізованого кредитування та брак досвіду тощо.

Список використаних джерел:

1. Балаєнт Г.Р. Кредитування інвестиційних процесів в умовах становлення і розвитку ринкових відносин: Автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Г.Р. Балаєнт; Тернопільський державний економічний університет. – Тернопіль, 2006. – 19 с.
2. Попова Н.В. Банківське інвестиційне кредитування: стан і перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Н.В. Попова; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2004. – 22 с.
3. Майорова Т.В. Довгострокове кредитування інвестиційних проектів / Т.В. Майорова // Фінанси України. – 1997. – № 5. – С. 48–51.
4. Основы банковского дела в Российской Федерации : [учеб. пособие] / под ред. О.Г. Семенюты. – Ростов н/Д: Феникс. – 2001. – 368 с.
5. Гроші та кредит : [підручник] / М.І. Савлук, А.М. Мороз та ін.; за заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.
6. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б.Л. Луців – Тернопіль: Економічна думка & Картбланш, 2001. – 320 с.
7. Матвієнко І.В. Банківське інвестиційне кредитування / І.В. Матвієнко // Фінанси України. – 2005. – № 12. – С. 128–132.
8. Міщенко В.І. Банківські операції : [підручник]. / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

Аннотація. В работе рассмотрены особенности банковского инвестиционного кредитования среднего и малого бизнеса в современных условиях, подходы к определению банковского инвестиционного кредитования, значение перераспределения средств в ходе данного процесса. Кроме того, автором очерчена специфика инвестиционных отношений. Рассмотрен спектр функций инвестиционного кредитования.

Ключевые слова: инвестиционное кредитование, кредит, распределение средств, законодательная база, средний и малый бизнес, процесс воспроизведения, оборот капитала.

Summary. The paper considers peculiarities of bank investment crediting of small and medium business in modern conditions, approaches to the definition of investment banking lending value redistribution of funds in the course of this process. In addition, the author outlines the specific investment relations. Considered range of functions of investment lending.

Key words: investment lending, credit, distribution of resources, legislative base, medium and small businesses, process of reproduction of capital turnover.